

Over de taal van Steenwijk

De taal van Steenwijk: Noordwest-Overijssels Stellingwerfs

Steenwijk ligt op de streektaalkaart van Nederland uit de Bosatlas in het donkerroze gebied. Dat is het gebied waar een variant van het Nedersaksisch wordt gesproken die Stellingwerfs genoemd wordt. Het Stellingwerfs wordt niet alleen gesproken in het Friese gebied Oost- en Weststellingwerf, maar ook in aangrenzend Noordwest-Overijssel en Zuidwest-Drenthe. In Vollenhove wordt geen Stellingwerfs maar Sallands gesproken, wat behoort tot het grote, oranje gekleurde, Gelders-Overijsselse taalgebied.

Deze kaart is gebaseerd op de oudere dialectkaart die Jo Daan in 1968 tekende voor de *Atlas van Nederland*.

Naar: de streektaalkaart uit De Bosatlas van Nederland. Groningen 2007.

Het sjibbolet voor het Stellingwerfs is: *et waeter klaetert tegen de glaezen*, soms nog uitgebreid met: *dat et daevert*. De èè-klank, in het Stellingwerfs als *aegespeld*, in woorden die in het Nederlands een *aa* hebben, is dus bijzonder kenmerkend voor deze taal. In Vollenhove en andere Sallandse taalvarianten wordt in deze woorden een *ää* gehoord, dat is een klank die het midden houdt tussen een *aa* en een èè.

Steenwijk ligt net ten zuiden van het gebied waar *jum* of *jim* (= jullie) wordt gezegd. De streektaalsprekers in bijv. Steenwijkerwold en Oldemarkt, en natuurlijk in de Stellingwerven over de Friese grens, zeggen *jum* of *jim*, bijvoorbeeld in het volgende zinnetje (uit Oldemarkt, opgegeven voor de schriftelijke enquête 1978-1981 (zie bij **Verder lezen/studeren**)):

Emmen jum die ond an zien koemen deur die plassen regenwaeter?
'Hebben jullie die hond aan zien komen door die plassen regenwater?'

In het Steenwijks luidt deze zin:

Ebben jullie die ond an zien komen stappen deur dee plassen regenwaeter?
Voor 'jullie' wordt hier dus *jullie* gebruikt.

Opvallend aan deze zin is ook het ontbreken van de *h* in 'hebben' en 'hond', en de *ee*-klank in *dee* = die.

In heel Noordwest-Overijssel ontbreekt de *h* als medeklinker, maar in het Stellingwerfs van over de Friese grens wordt de *h* wel gehoord.

Wat in het Noordwest-Overijsselse Stellingwerfs ook anders is dan in de Friese Stellingwerven, is de vorming van het voltooid deelwoord met *e*-.

Zo horen we in Steenwijk en Giethoorn:

ze binnen dikker eworden 'ze zijn dikker geworden'

wi'j emmen elegen 'wij hebben gelegen'

terwijl in de Friese Stellingwerven wordt gehoord:

ze bin dikker wodden, wi'j ebben legen.

Steenwijks als stadstaal

Een kenmerk van het Steenwijks dat typisch is voor de stad, is de manier waarop de *r* wordt uitgesproken, namelijk als brouw-*r*. Een dergelijke *r* wordt ook in Zwolle, Kampen en Deventer gehoord.

Typisch voor de stad Steenwijk is de *ee* in *dee* (= die), en bijv. ook in *breef* (= brief) en *verdreet* (= verdriet), en de *oo* in bijv. *blood* (= bloed) en *moder* (= moeder).

De *ee* en *oo* zijn ouder dan de *ie* resp. *oe* die in deze woorden om Steenwijk heen worden gehoord, en ook in Kampen en Zwolle. Alleen Deventer deelt het oudere klankstadium met Steenwijk: ook daar horen we *dee*, *breef*, *blood* en *moder*.

Huus-hoes, muus-moes

In Overijssel is de Nederlandse *ui* die afkomstig is van een oudere *oe* in het algemeen niet gediftonggeerd tot *ui*, maar een *oe* gebleven of een *uu* geworden.

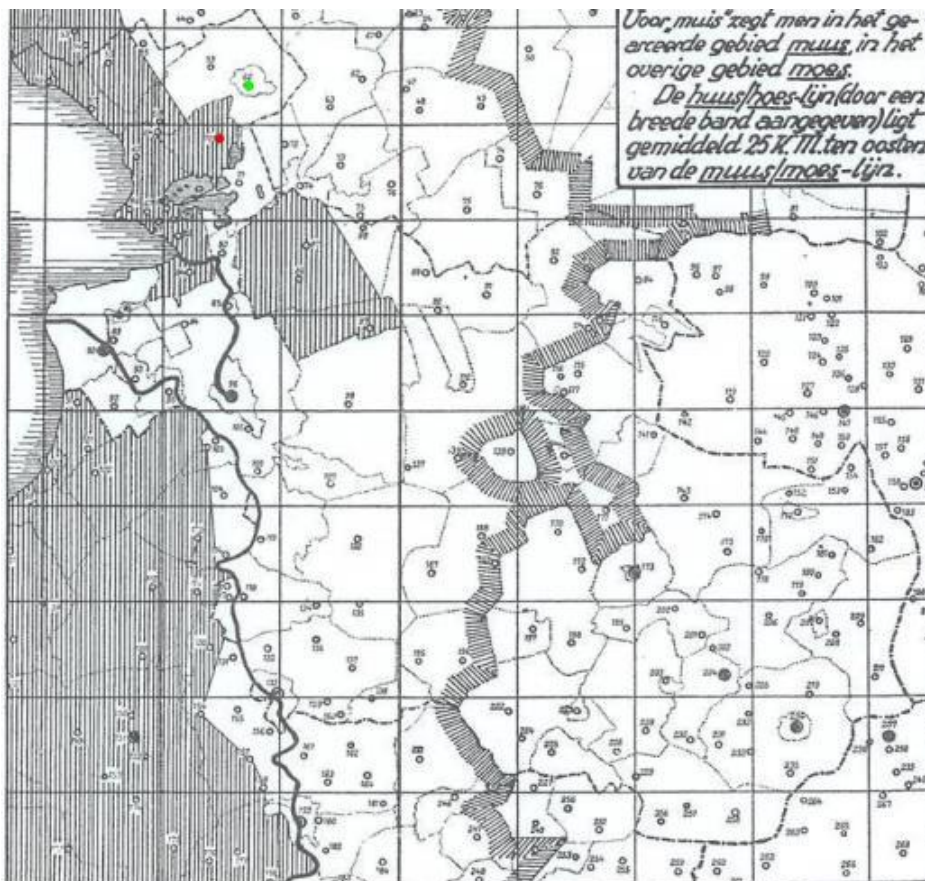
Op het kaartje van G.G. Kloeke dat hieronder is afgedrukt, is aangegeven waar in Overijssel voor 'huis' *hoes* wordt gezegd en waar *huus*. De grens tussen beide ligt ongeveer tussen

Twente en Salland.

Heel anders loopt de *uu-oe*-grens in het woord 'muis', namelijk veel westelijker.

In Noordwest-Overijssel loopt deze tussen Giethoorn en Wanneperveen in. Steenwijk (de groene stip) ligt net ten oosten van het *muus*-gebied. Verder oostelijk in heeft alleen de gemeente Staphorst (het grote verticaal gearceerde gebied) de *uu* in *muus*.

Met andere woorden: Steenwijk en Giethoorn spreken 'huis' hetzelfde uit, nl. als *uus* (zonder *h*, zie hierboven), terwijl in Steenwijk *moes* wordt gezegd, maar in Giethoorn *muus* (de rode stip).

Huus-hoes/ muus-moes-kaart van G.G. Kloeke. Uit: Kloeke, G.G., 'De taal van Overijssel.' In: Engelen van der Veen, G.A.J. van, G.J. ter Kuile en R. Schuiling (red.), Overijssel. Deventer, p. 840.

Uit de woordenschat van Steenwijk

Wat denkt u dat de volgende woorden en zinnestukjes uit de woordenlijst betekenen:
(de oplossing vindt u aan het eind, na *Verder lezen/studeren/luisteren*)

1. *Ik eb eur lessend nog ezien.*
2. *Een angeklede bessemstaele.*
3. *Neet good dege wezen.*
4. *Eur moder ef soms van dee vremde meneuvels.*
5. *Ze lop as een stoterse aene over de straote.*

Verder lezen/studeren

In *De dialecten van Kallenkote, Steenwijk en Steenwijkerwold*, van de hand van J.J. Spa (Kampen, IJsselacademie, 2004) wordt de taal van Steenwijk uitgebreid beschreven (p. 87-138).

Een andere beschrijving van het Steenwijks, eveneens van de hand van J.J. Spa, is te vinden in het boek *Steenwijk Vestingstad* (Steenwijk, Historische Vereniging Steenwijk en omstreken, 2009).

Dr. Roel Jonkers (Onna, 14-08-1969) bezocht het gymnasium te Steenwijk, studeerde Nederlandse Taal- en Letterkunde aan de Rijksuniversiteit; afstudeerrichting Psycholinguïstiek (1987 – 1993) en is daar sinds 2014 Universitair hoofddocent bij de afdeling Taalwetenschap van de Faculteit der Letteren. Samen met R. Grijpstra schreef hij de scriptie *Hoeveule woord'n kent ze nog onder de Steenwieker toorn: een onderzoek naar het Steenwijker dialect* (Groningen, 1989)

In 2015 werd een onderzoek gedaan naar de houding van jongeren tussen 12 en 18 tegenover het gebruik van streektaal door masterstudent Multilingualism Daan Brandenburg. Zijn scriptie: Steenijik: *Folk perception and regional language of the youth* vindt u [hier](#).

Het door Henk Bloemhoff geschreven boekje *Stellingwerfs*, in de reeks *Taal in stad en land* (Den Haag, SDU, 2002), is ook voor niet-taalkundigen goed te lezen.

In de jaren 1978-1981 heeft dr. H. Bloemhoff (toen nog drs.), als wetenschappelijk medewerker verbonden aan de IJsselacademie, een schriftelijke enquête in het hele werkgebied van de Academie opgezet, waarbij woorden/klanken zijn afgevraagd, maar ook werkwoordvormen, verkleinwoorden, meervouden en zinsconstructies.

Dat is ook voor Giethoorn en Wanneperveen gedaan. Het verzamelde schriftelijke taalmateriaal, dat ook in de computer is ingevoerd, is voor belangstellenden te raadplegen.

De taal van Steenwijk komt ook aan de orde in:

Kloeke, G.G., 'De taal van Overijssel.' In: Engelen van der Veen, G.A.J. van, G.J. ter Kuile en R. Schuiling (red.), *Overijssel*. Deventer 1931, p. 820-851.

Sassen, A. *Het Drents van Ruinen*. Assen 1953.

O oplossingen:

1. Ik heb haar laatst nog gezien
2. Een magere vrouw (lett. een aangeklede bezemsteel)
3. Niet goed wijs zijn
4. Haar moeder heeft soms van die vreemde fratsen
5. Ze loopt erg verwaand over straat